

Mgr. Lenka Tomášeková

Ozbrojené sily Slovenskej republiky a vojenská operácia ISAF

Slovak Armed Forces and military operation ISAF

INFORMACE

Vojenské rozhledy, 2015, roč. 24 (56), č. 2, s. 131–137, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).

Abstrakt:

Cieľom článku je priblížiť pôsobenie príslušníkov Ozbrojených síl SR vo vojenskej operácii ISAF a oboznámiť čitateľa s hlavnými faktami zapojenia sa Slovenskej republiky ako člena Aliancie do tejto operácie. V texte je načrtnutá genéza operácie ISAF ako aj genéza a štruktúra jednotlivých zložiek slovenského kontingentu. Počas svojho pôsobenia v ISAFe získali príslušníci OS SR cenné skúsenosti, vďaka ktorým zvýšili svoju odbornú spôsobilosť a dosiahli vyššiu kompatibilitu s ostatnými členmi Aliancie. V závere sú uvedené najvýznamnejšie ocenenia od koalíčných partnerov za profesionálne nasadenie, odbornú spôsobilosť a odhodlanie príslušníkov OS SR pomáhať a brániť základné ľudské práva a slobody afganského ľudu a pomôcť mu prevziať zodpovednosť za seba a svoju krajinu.

Abstract:

The main goal of the article is to present the activities of members of the Slovak Armed Forces in the military operation ISAF and familiarize the reader with the main facts involving the Slovak Republic as a member of the Alliance in this operation. The text outlines the genesis of the ISAF and structure of the components of the Slovak contingent. SAF members during their tenure at ISAF gain valuable experiences that make up their professional competence and achieve greater compatibility with other members of the Alliance. In conclusion, the most important awards are presented by the coalition partners for professional use, so competence and commitment of the SAF to assist and defend basic human rights and freedom of the Afghan people, to help them take responsibility for themselves and their country.

Kľúčové slová:

OS SR, ISAF, terorizmus, vojenská operácia, medzinárodný krízový manažment

Keywords:

SAF, ISAF, terrorism, military operation, international crisis management

Úvod

Globálne bezpečnostné prostredie je v súčasnej dobe charakterizované na jednej strane vysokou nestabilitou, nerovnomernosťou vývoja a na druhej strane vysokou dynamikou prebiehajúcich zmien, ako aj komplexnosťou a vzájomnou podmienenosťou prebiehajúcich procesov bezpečnostného charakteru. [1] Permanentne rastúci potenciál neštátnych aktérov a ich vplyv na vývoj bezpečnostného prostredia spôsobuje, že nevojenské (asymetrické) hrozby sa stávajú stále viac dominantnejšími. Z nich predovšetkým terorizmus vo všetkých jeho formách, proliferácia zbraní hromadného ničenia, medzinárodný organizovaný zločin a ďalšie začínajú prevažovať nad vojenskými (symetrickými) hrozbami, pričom môžu kedykoľvek, kdekoľvek a v akejkoľvek podobe a ničivej sile narušiť bezpečnosť ktoréhokoľvek štátu na svete. [2]

Severoatlantická aliancia (ďalej len „NATO“) v reakcii na tieto nové bezpečnostné hrozby, najmä terorizmus, presadzuje komplexný prístup s využitím širšieho spektra nástrojov a účinných mechanizmov. Jeden z najvýznamnejších a najúčinnějších nástrojov generovania špecifických vojenských i civilných spôsobilostí, zabezpečujúcich adekvátnu reakciu na uvedené bezpečnostné hrozby, predstavujú operácie medzinárodného krízového manažmentu (ďalej len „MKM“), do ktorých z titulu svojho členstva v NATO prostredníctvom svojich ozbrojených síl aktívne prispieva i Slovenská republika. [3]

OS SR musia preto v rámci zmieneného medzinárodného úsilia rozvíjať svoje kľúčové spôsobilosti, aby boli schopné efektívne a na požadovanej úrovni plniť úlohy súvisiace s členstvom v Aliancii. Slovenskí vojaci dosiaľ participovali na viac ako dvoch desiatkach operácií jednotlivých organizácií medzinárodného krízového manažmentu. Z vojenského hľadiska najvýznamnejšou bola participácia na vojenskej operácii ISAF v Afganistane. Pôsobenie príslušníkov OS SR v nej bolo pozitívne hodnotené nielen spojencami, ale aj vládou Afganskej islamskej republiky. Slovenskí vojaci v nej získali mnoho skúseností a zručností, vďaka ktorým si prehĺbili svoje odborné spôsobilosti.

Ako uviedol minister obrany Martin Glváč [4], pôsobenie slovenských vojakov v operácii ISAF presiahlo vojenský rozmer, nakoľko príslušníci OS SR vykonali pre ľudí v Afganistane veľa užitočného, čo im uľahčuje život, robí ho bezpečnejším a dáva nádej na lepšiu budúcnosť – napr. postavenie Sobotnej školy pre deti v Kandaháre, odmínovanie vyše dvoch miliónov štvorcových metrov plôch, pomoc pri rekonštrukcii a výstavbe dôležitej infraštruktúry, kontrolou takmer 20 000 áut atď.

1. Vojenská operácia ISAF Afganistan

Základom afganského problému je skutočnosť, že neexistuje afganský národ v zmysle Európy 19. storočia. Afganistan je tvorený kmeňovými zväzmi, kmeňmi a rodinami, ktorých lojalita ku Kábulu je až na desiatom mieste. V súčasnej dobe v Afganistane pôsobí celkom šesť veľkých a veľmi mocných tzv. warlords (miestni kmeňoví náčelníci), ktorí majú svoje vlastné armády v počte niekoľko desiatok tisíc ozbrojencov, ktorí sú ozbrojení tankami, obrnenými transportérmi a ťažkým delostrelectvom. [5]

Po vojenskej invázii ZSSR na konci roku 1979 sa Afganistan stal postupne útočiskom najradikálnejších islamských extrémistov. V roku 1996 tu našiel útočisko

aj Usáma bin Ládín. O dva roky neskôr si Taliban vynútil svoju nadvládu na väčšinou územia Afganistanu a vytvoril si tu svoju základňu, odkiaľ naplánovali aj teroristické útoky na USA. Krátko po nich bola pod vedením USA vytvorená operácia Trvalá sloboda, ktorá skončila veľkým úspechom po stránke vojenskej aj politickej. Upokojenie situácie v tejto krajine však nemala dlhé trvanie a začali sa aj tu uplatňovať metódy a postupy asymetrickej vojny, ktoré sa osvedčili v Iraku. Kmeňoví náčelníci vytvorili združenie tzv. protikoaličných bojovníkov (anti-coalition militants) zneužívajúcich islam k zdôvodneniu bezohľadných taktických a technických postupov proti vojakom NATO. [6] Tieto udalosti zásadne zmenili situáciu v Afganistane a vynútili si, aby súbežne s operáciou Trvalá sloboda (dominantne americkou), do náročnej hry vstúpilo i NATO. [7]

ISAF bola vojenská operácia NATO vytvorená 20. decembra 2001 na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1386, ktorej cieľom pôvodne bolo vytvoriť bezpečné prostredie v hlavnom meste Afganistanu Kábule, čím sa malo umožniť vytvorenie tzv. Dočasnej afganskej vlády na čele s Hamídom Karzaiom. V októbri 2003 rozhodla Bezpečnostná rada OSN o rozšírení mandátu ISAF-u na celý Afganistan. SR sa hlásila k úsiliu širšieho spoločenstva o stabilizáciu Afganskej islamskej republiky a spolu so spojencami k boju proti terorizmu. Ako uvádza Eichler [8], ešte na začiatku 90. rokov nebol terorizmus považovaný za hrozbu, ale skôr sa o ňom hovorilo ako o riziku. Po 11. septembri 2001 sa pohľad ľudstva naň zmenil.

Operácia *Trvalá sloboda* mala za cieľ napomôcť obnove mierového života v Afganistane. Zároveň mala za úlohu eliminovať pôsobenie teroristických organizácií a zničiť ich základne. SR prispela do tejto operácie vyslaním troch rotácií ženijných jednotiek na plnenie úloh na letisku v Bagrame. 40členná stavebná letisková čata dosiahla plnú operačnú pripravenosť 1. októbra 2002. Príslušníci OS SR sa podieľali spolu s americkými a talianskymi vojakmi na rekonštrukcii a opätovnom vybudovaní vzletových a pristávacích plôch letiska v Bagrame. Slovenský tábor bol súčasťou medzinárodnej vojenskej základne. Príslušníci OS SR až na malé výnimky pracovali s technikou, ktorú si sami priviezli z vlasti. Účasť SR v tejto operácii mala mimoriadny význam z hľadiska jej medzinárodno-politickej akceptácie a politickobezpečnostnej prestíže v rámci boja proti terorizmu.

Uznesením Národnej rady SR č. 2004 zo 14. decembra 2005 a po predchádzajúcej dohode s NATO bola slovenská ženijná jednotka presunutá z koaličnej operácie Trvalá sloboda do operácie ISAF pod vedením NATO. Tu sa zlúčila so ženijnou a odminovacou jednotkou pôsobiacou v tejto operácii do multifunkčnej ženijnej rotý Kábulskej medzinárodnej brigády. Politické ťažisko NATO v ISAF-e spočívalo v udržiavaní solidarity, súdržnosti a dôveryhodnosti Aliancie v tejto krajine, pričom strategickým cieľom bolo, aby Afganské národné bezpečnostné sily boli schopné poskytnúť bezpečnosť a udržať stabilitu svojej krajiny bez podpory síl NATO. Rozširovanie operácie ISAF bolo uskuutočnené hlavne prostredníctvom provinčných rekonštrukčných tímov (ďalej „PRT“), ktorých úlohou bolo rozširovanie právomocí centrálnej afganskej vlády a podpora bezpečnosti a rozvoja Afganistanu.

2. Pôsobenie OS SR vo vojenskej operácii ISAF

Ako uviedol náčelník Generálneho štábu OS SR generálporučík Maxim [9], krajiny, ktoré majú obmedzené zdroje, sa špecializujú iba na niektoré, najmä nedostatkové spôsobilosti Aliancie. To je podľa neho do značnej miery aj prípad OS SR, ktoré sa síce ešte usilujú zachovávať vševojuskový charakter, ale už iba s obmedzenou úrovňou schopností, pričom sa špecializujú napríklad na oblasť likvidácie nevybuchnutých výbušnín, rádio-chemicko-biologickú ochranu či špeciálne sily.

Príslušníci OS SR pôsobili v operácii ISAF:

- v ženijnej jednotke;
- v strážnej jednotke;
- v zdravotníckom tíme poľnej nemocnice CZ/ROLE 2E;
- v provinčných rekonštrukčných tímoch;
- v poradnom a styčnom tíme;
- v prvku národného podporného elementu;
- v skupine špeciálnych operácií;
- v tíme podpory služieb komunikačných a informačných systémov;
- v tíme likvidácie nevybuchnutých výbušnín;
- vo výcvikovom centre národnej polície Afganistan;
- v poradnom tíme pre mobilné bezpečnostné zásahové;
- vo veliteľstvách misie ISAF;
- vo vojenskom poradnom tíme.

Ako prví sa do úsilia o stabilizáciu Afganistanu zapojili slovenskí ženisti v roku 2002. Postupne sa zapájali aj vyššie spomínané tímy a jednotky. Zdravotnícky tím siedmich profesionálnych vojakov bol vyslaný v roku 2008 v dvoch rotáciách do českej poľnej nemocnice na medzinárodnom letisku KAIA v Kábule, kde spolu s českými kolegami získali neoceniteľné skúsenosti z medzinárodného prostredia.

V septembri 2008 bola vyslaná do Afganistanu strážna jednotka s úlohou stráženia kempu Holland v Tarin Kowte v provincii Uruzgan. V decembri 2008 bola nasadená ďalšia strážna jednotka do provincie Kandahár, ktorej hlavnou úlohou bolo stráženie leteckej základne v Kandaháre. Obe strážne jednotky boli nasadené v rovnakom zložení o počte 50 príslušníkov OS SR. V marci 2009 bola ďalšia 50členná strážna jednotka vyslaná do kempu Deh Rawood v provincii Uruzgan. V júni 2013 bol mandátový počet príslušníkov strážnej jednotky navýšený na 179 s predĺžením pôsobenia v operácii ISAF do 31. decembra 2014.

Príslušníci jednotky likvidácie nevybuchnutých výbušnín (EOD) po získaní potrebných spôsobilostí začali plniť úlohy v medzinárodnom krízovom manažmente a boli zaradení do deklarovaných jednotiek v rámci česko-slovenskej bojovej skupiny Európskej únie. V operácii ISAF sa zapájali do špeciálnych operácií a odstraňovali improvizované výbušné prostriedky. Svoje pôsobenie v operácii ukončili dňa 31. decembra 2013. Najväčším úspechom tejto jednotky je 263 úspešných zásahov pri EOD incidentoch v priebehu trojročného pôsobenia v operácii ISAF. Riešenie týchto incidentov bolo súčasťou priamej bojovej podpory amerických jednotiek na území Afganistanu. [10]

OS SR sa zapojili do práce provinčných rekonštrukčných tímov v máji 2007 – do maďarského provinčného rekonštrukčného tímu (PRT) v Pol-e-Khormi v provincii Baghlan bol vyslaný dôstojník pre rozvoj civilno-vojenskej spolupráce (CIMIC), ktorý bol v auguste doplnený dôstojníkom pre riadenie operácií. Postupne sa dôstojníci OS SR zapojili aj do holandského PRT v Tarin Kowt. Pôsobenie slovenských dôstojníkov v PRT bolo ukončené v júli 2013. Hlavnou úlohou PRT bolo budovanie dôvery medzi miestnym obyvateľstvom, inštitúciami a silami ISAF, podpora a koordinácia projektov pomoci pri rekonštrukcii, ako aj reforma bezpečnostného sektoru a štátnej správy v oblasti záujmu PRT. Príslušníci OS SR zaradení do PRT plnili úlohy stanovené velením provinčného rekonštrukčného tímu. Zapojenie príslušníkov OS SR do činnosti PRT pôsobiacich v operáciách NATO je nevyhnutné pre rozvoj CIMIC.

Veliteľ elitnej americko-slovenskej Poradenskej skupiny pre špeciálne operácie v Afganistane (SOAG) plukovník Fred Dummar [11] vyjadril veľkú spokojnosť s integráciou slovenského komponentu. Americkí aj slovenskí vojaci okrem poradenstva v prospech SOAG radili tiež afganským mobilným tréningovým tímom špeciálnych síl. Plukovník Dummar zdôraznil, že aj tento príklad spolupráce Američanov a Slovákov v ISAF-e poukazuje na dôležitosť a nevyhnutnosť úzkej integrácie síl pre špeciálne operácie partnerských krajín Aliancie. Sily špeciálnych operácií plnia aj úlohy typu „výcvik, poradenstvo, podpora“. Málo početná skupina vysoko trénovaných, špecificky vyzbrojených a vyzbrojených príslušníkov so širokými vedomosťami v mnohých oblastiach, dokázala pôsobiť izolovane a pritom pomáhať s prípravou spriatelnených bezpečnostných síl.

Hlavnou úlohou poradného a styčného tímu (OMLT), ktorý bol pričlenený k jednotke Afganskej národnej armády (ANA), bolo pôsobiť ako premostenie medzi spoločným základným výcvikom jednotiek ANA v Kábulskom vojenskom tréningovom centre a aktivitami v určenej posádke zameranými na operačné nasadenie jednotiek ANA. Úlohou OMLT bolo viesť výcvik a zaškolenie jednotiek ANA prostredníctvom vojenských odborných inštruktorov, podporujúc tak jednotky ANA v osvojení si postupov a základných princípov od plánovania operácie až po jej realizáciu pri nasadení.

V roku 2008 prijala SR politické rozhodnutie vyslať troch príslušníkov OS SR vybudovať modul nasaditeľných komunikačných a informačných systémov (DCM-C), ktorý by slúžil na zabezpečenie podpory komunikačných a informačných systémov (KIS) nielen v operáciách, ale aj v ostatných aktivitách NATO. Bol to príspevok našej krajiny k naplneniu jednej z kľúčových nedostatkových spôsobilostí NATO. Naši príslušníci poskytovali podporu služieb KIS v rámci Spojeného veliteľstva ISAF v Kábule, ako aj podpory rádiových systémov v rámci veliteľstva špeciálnych síl v Kábule. Priestor pôsobenia DCM-C bol vymedzený na celý operačný priestor operácie ISAF. Príslušníci OS SR takto preukázali svoje odborné znalosti v oblasti KIS a zároveň získali nové skúsenosti a poznatky, ktoré budú môcť využiť pri plnení záväzkov voči NATO v budúcnosti.

V Správe o pôsobení SR v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu (MKM) v roku 2014 sa uvádza, že na zabezpečenie účasti v aktivitách MKM v roku 2014 SR vynaložila celkovo 28 110 784 eur, z toho z rozpočtovej kapitoly MO SR išlo 27 134 291 eur. Na zabezpečenie plnenia úloh kontingentu OS SR v operácii ISAF bolo v roku 2014 vyčerpaných 15 375 090 eur. Na plnenie úloh DCM-C bolo v roku 2014 vyčerpaných 117 202 eur – náklady boli sledované samostatne, nakoľko išlo o nasadenie štruktúry NATO do operácie MKM.

Príslušníci OS SR počas celého pôsobenia vo vojenskej operácii ISAF boli za svoje odhodlanie, nasadenie a vysokú profesionálnu činnosť vyznamenaní mnohými oceneniami od svojich nadriadených, ale aj od koalíčných partnerov.

Medzi najvýznamnejšie ocenenia udelené v tejto operácii patria:

- titul *Hrdina dňa* – príslušník OS SR pôsobiaci v jednotke ochrany a obrany (Force Protection Unit) preukázal veľkú dávku profesionalizmu a tým zabránil zbytočným stratám na civilných životoch;
- titul *Hrdina bojiska* – pre slovenský EOD tím a správa o výnimočnom čine veliteľa EOD spolu s celým jeho tímom, ktorá bola prednesená na zasadnutí Kongresu USA vo Washingtone 14. decembra 2011, kde bola vyzdvihnutá výnimočnosť slovenského EOD tímu;
- medaila *Za statočnosť* – pre príslušníka OS SR, ktorý pohotovou reakciou a následným poskytnutím prvej pomoci prispel k záchrane ťažko zranených zo dňa 9. júla 2013;
- udelenie medailí ministerstvom obrany USA;
- uvedenie veliteľa EOD tímu do Siene slávy OS SR;
- ocenenia od ministra obrany SR a náčelníka Generálneho štábu OS SR.

V tejto vojenskej operácii prišli o život traja príslušníci OS SR:

- dňa 9. júla 2013 pri teroristickom útoku v priestoroch základne KAF v Kandaháre zahynul príslušník OS SR rotný in memoriam Daniel Kavuliak,
- dňa 27. decembra 2013 na následky výbuchu nástražného výbušného systému počas presunu koalícieho konvoja zahynuli dvaja príslušníci OS SR – kapitán in memoriam Edmund Makovník a rotmajster in memoriam Patrik Fraštia.

Záver

Príslušníci OS SR prispievajú k šíreniu dobrého mena SR v medzinárodnom prostredí. Ako je uvedené v Bielej knihe o obrane SR [12], vzhľadom na vývoj bezpečnostného prostredia a tradičné aj nové hrozby, ktoré nadobúdajú komplexnejší charakter, ich efektívne riešenie si vyžaduje komplexný prístup integrujúci použitie nielen vojenských ale aj nevojenských nástrojov. Úlohou OS SR je zaistiť predovšetkým vonkajšiu obranu krajiny a plniť svoje záväzky vyplývajúce z platných medzinárodných zmlúv, zákonov a smerníc. [13]. Naša snaha plniť si svoje záväzky zodpovedne a na požadovanej úrovni bola ocenená zo strany Aliancie aj medzinárodného spoločenstva. Je nevyhnutné, aby sme neustále rozširovali a zlepšovali spôsobilosti na zaistenie bezpečnosti všade tam, kde je to potrebné. Flexibilita, kompatibilita a schopnosť adekvátne reagovať na zmeny v bezpečnostnom prostredí nie sú samozrejmosťou.

SR sa ako člen Aliancie pripojila k snahe pomôcť ľuďom v Afganistane zlepšiť ich podmienky pre dôstojnejší a spokojnejší život, vytvoriť také bezpečnostné prostredie, ktoré by umožňovalo medzinárodným humanitárnym organizáciám obnovovať v Afganistane infraštruktúru, vzdelávacie a zdravotnícke zariadenia a napomáhalo pri upevňovaní moci centrálnej vlády a pri budovaní právneho štátu.

Okrem vojenskej pomoci boli v roku 2008 za asistencie príslušníkov OS SR a Americkkej agentúry pre medzinárodný rozvoj zaslané do Afganistanu štyri veľké zásielky

materiálnej pomoci pre utečencov a najchudobnejších obyvateľov. V posledných troch rokoch SR zaslala týmto ľuďom materiálnu pomoc za približne 400 tisíc eur.

Vojenská operácia ISAF skončila dňa 31. decembra 2014. Zúčastnilo sa jej viac ako 3 600 príslušníkov OS SR. I napriek veľmi vážnym a nebezpečným nástrahám a hrozbám bola misia ISAF životne dôležitá pre NATO, ale aj pre celosvetový boj proti terorizmu. [14] Celosvetový význam misie ISAF vyjadruje Ahmed Rashid: „*V Afganistane sa hrá nielen o budúcnosť prezidenta Karzaího a očakávania afganského ľudu na poli stability, rozvoja a vzdelanosti. Hrá sa taktiež o budúcnosť OSN, NATO, Európsku úniu ale aj o silu a prestíž Ameriky.*“ [15]

Keďže je potrebné, aby sa aj naďalej rozvíjali schopnosti Afganských národných bezpečnostných síl (ANSF), rozhodnutím Severoatlantickej rady NATO z 28. novembra 2014 a na základe platnej dohody o statuse síl (SOFA) od 1. januára 2015 vznikla operácia Rolute Support. Jej charakter je odlišný od vojenskej operácie ISAF – je to nebojová operácia. Takmer 12 tisícov vojakov sa v tejto operácii zameriava predovšetkým na výcvik, poradenstvo a asistenciu afganským zložkám. Na základe uznesenia NR SR č. 1327/2014 podporuje SR túto nevojenskú operáciu príspevkom do 66 profesionálnych vojakov, aby svojou vysoko profesionálnou prácou a ľudským prístupom aj naďalej šírili dobré meno svojej krajiny.

Poznámky k textu a použitá literatúra

- [1] IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2014. *Kauzalita participácie Ozbroyených síl Slovenskej republiky v operáciách medzinárodného krízového manažmentu a jej finančné aspekty*. Ostrowiec Światokrzyski, Poland: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2014. s. 11. ISBN 978-83-64557-05-7.
- [2] IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013a. *Mierové operácie vybraných organizácií medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2013. s. 15. ISBN 978-80-8040-469-7.
- [3] IVANČÍK, R. – JURČÁK, V. 2013b. *Peace Operations of International Crisis Management*. Ostrowiec Światokrzyski, Poland: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św., 2013. s. 15. ISBN 978-83-936652-6-6.
- [4] GLVÁČ, M. 2014. Ďakujem každému vojakovi. In *Obrana*, roč. XXII, č. 11/2014, s. 15, ISSN 1336-1910.
- [5] HÝNEK, N., EICHLER, J. 2010. Češi v Afghánistánu. In *Vojenské rozhledy*, roč. 19 (51), č. 2, s. 88–100, ISSN 1210-3292.
- [6] Ref. 5.
- [7] Ref. 5.
- [8] EICHLER, J. 2006. *Medzinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha : AVIS Praha. 2006. s. 216. ISBN 80-7278-326-2.
- [9] MAXIM, M. 2014. Áno aj pre spoločné projekty vyzbrojovania. In *Obrana*, roč. XXII, č. 10/2014, s. 10–11, ISSN 1336-1910.
- [10] ŽIAK, J. 2014. Šťastie žičí pripraveným. In *Obrana*, roč. XXII, č. 10/2014, s. 34–35, ISSN 1336-1910.
- [11] DUMMAR, F. 2014. Afganci potrebujú poradenstvo pre „špeciálov“. In *Obrana*, roč. XXII, č. 10/2014, s. 11, ISSN 1336-1910.
- [12] MO SR, 2013. *Biela kniha o obrane SR*. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.
- [13] GREGA, M., NAĐ, J., SCHÖBER, T. 2013. Aktéri bezpečnostnej a obrannej politiky štátu. In *Policajná teória a prax*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru. roč. XXI. č. 4/2013. s. 84–95. ISSN 1335-1370.
- [14] Ref. 5.
- [15] Rashid A. In Ref. 5.

Ďalšie zdroje

1. Správa o pôsobení SR v aktivitách medzinárodného krízového manažmentu v roku 2014
2. www.mosr.sk